

ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต : การแก้ปัญหาคอร์รัปชัน

พันริตรา ภูพานันท์

นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2562 ที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมกับศูนย์วิจัยความเหลื่อมล้ำและนโยบายสังคม (CRISP) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสถาบันสัญญา ธรรมศักดิ์ เพื่อประชาธิปไตย จัดเวทีเสวนา

“Thammasat Resolution Talk ตั้งโจทย์-ตอบอนาคต : วาระการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยหลังการเลือกตั้ง” ครั้งที่ 3 ในหัวข้อ “การแก้ปัญหาคอร์รัปชัน” ณ ห้องประชุมประกอบ หุตะสิงห์ อาคารอเนกประสงค์ 1 ชั้น 3 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ โดยได้รับเกียรติจากวิทยากร 4 ท่าน ได้แก่ คุณบรรยง พงษ์พานิช ประธานกรรมการบริหารกลุ่มธุรกิจการเงินเกียรตินาคินภัทร คุณวันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ บรรณาธิการที่ปรึกษานิตยสารสารคดี ผศ.ดร. ธาณี ชัยวัฒน์ อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ ผศ.ดร. ประจักษ์ ก้องกีรติ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คุณบรรยง พงษ์พานิช

: ต้องแก้คอร์รัปชันด้วยการเปลี่ยน mindset

คุณบรรยง พงษ์พานิช เริ่มต้นการเสวนาโดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการทำความเข้าใจประเภทของการคอร์รัปชัน และจำแนกการคอร์รัปชันออกเป็นสามประเภท ประเภทแรกคือ การขโมยเอาทรัพยากรของรัฐมาเป็นของตนโดยตรง เช่น การออกโฉนดพื้นที่สาธารณะ หรือการโกงภาษีมูลค่าเพิ่ม ประเภทที่สองคือ การหากินกับกฎระเบียบของรัฐ โดยอาศัยความยุ่งยากของกฎระเบียบของรัฐเพื่อหาผลประโยชน์ส่วนตน หรือ ‘ค่าน้ำร้อน น้ำชา’ เช่น การทำให้การดำเนินการบางอย่างไม่สะดวกมากขึ้นเพื่อบังคับให้ต้องจ่ายสินบนใต้โต๊ะ และรูปแบบสุดท้ายคือ “เอกชนซื้อการแข่งขัน” หรือการที่ภาคเอกชนยอมจ่ายเงินเพื่อที่จะลดจำนวนการแข่งขันหรือคู่แข่งในตลาด ซึ่งคุณบรรยงเห็นว่าเป็นการคอร์รัปชัน

ที่มีจำนวนน้อยที่สุดแต่กลับสร้างความเสียหายมากที่สุด เพราะส่งผลต่อการคอร์รัปชันโดยอ้อมอีกเป็นจำนวนมาก

นอกจากจะชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของการคอร์รัปชันแต่ละประเภทแล้ว คุณบรรยงยังเสนอด้วยว่า การคอร์รัปชันเกิดขึ้นและดำเนินไปได้ด้วยกลยุทธ์หลายแบบ ได้แก่ กลยุทธ์ ‘ได้กระจุกเสียกระจาย’ คือวิธีการโกงโดยเลือกที่จะแบ่งผลประโยชน์บางส่วนให้คนกลุ่มหนึ่ง และในขณะเดียวกันก็กระจายผลความเสียหายไปให้ได้มากที่สุด กลยุทธ์ ‘ได้วันนี้เสียวันหน้า’ หรือการคอร์รัปชันในโครงการที่กว่าที่ผลเสียจะเกิดขึ้นก็ต้องใช้ระยะเวลานาน และกลยุทธ์การสร้างส่วนเกินทางเศรษฐกิจ (Economic rent) เช่น การคิดโครงการบางอย่างขึ้นเพื่อแสวงหาประโยชน์จากโครงการนั้น ๆ

คุณบรรยงเห็นว่าสิ่งสำคัญในการแก้ปัญหาคอร์รัปชันคือการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางความคิด ปัจจุบัน รัฐบาลพยายามสนับสนุนให้คนไทย

“นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวมก่อนผลประโยชน์ส่วนตน” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการ ‘แยกผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมออกจากกัน’ แต่แนวคิดที่จะต่อต้านการคอร์รัปชันได้คือการหลอมรวมประโยชน์ทั้งสองอย่างเข้าด้วยกัน เพราะเมื่อผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นผลประโยชน์ส่วนตนด้วยแล้ว การคอร์รัปชันจะเป็นปัญหาซึ่งเราไม่อาจเพิกเฉยได้

คุณวันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์

: ปัญหาสำคัญคือระบบการตรวจสอบ

ในช่วงต่อมา คุณวันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ เสนอว่า ปัญหาสำคัญที่สุดของการแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันคือระบบการตรวจสอบ ทั้งการตรวจสอบโดยองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ สื่อมวลชน และภาคประชาชน สำหรับการตรวจสอบโดยองค์กรอิสระนั้น คุณวันชัยเห็นว่า เนื่องจากการได้มาซึ่งบุคลากร

ขององค์กรที่ต้องตรวจสอบรัฐบาลนั้นกลับถูกคัดเลือกโดยรัฐบาลเอง ทำให้การตรวจสอบการคอร์รัปชันโดยองค์กรอิสระเป็นไปอย่างไร้ประโยชน์ ตัวอย่างเช่น ในปัจจุบันมีข้าราชการที่ถูก ม.44 ปลดจากงานเนื่องจากถูกสงสัยว่าทุจริต จำนวน 400 กว่าคน แต่ในจำนวนนี้กลับไม่มีทหารแม้แต่คนเดียว

ขณะที่สื่อซึ่งเป็นหนึ่งในหน่วยงานที่เคยมีบทบาทสำคัญในเรื่องการตรวจสอบภาครัฐ แต่ในปัจจุบันสื่อถูกจำกัดบทบาทไปอย่างมากจากประกาศ คสช. หลายฉบับที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของสื่อ เช่น การทำงานของสื่อจะต้องเป็นไปตามที่ คสช. กำหนด หากสื่อทำการวิพากษ์วิจารณ์ คสช. อาจถูกปิดสถานีได้ และไม่สามารถฟ้องกลับรัฐบาลได้ อย่างไรก็ตาม ในส่วนของภาคประชาชนนั้น คุณวันชัยเชื่อว่า ภาคประชาชนจะมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและแก้ปัญหาการคอร์รัปชันได้มากขึ้น เนื่องจากสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น และมีพื้นที่แสดงความเห็นอย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะทางโซเชียลมีเดีย

ผศ.ดร. ธาณี ชัยวัฒน์

: ความดีแก้ปัญหาคอร์รัปชันไม่ได้

ผศ.ดร. ธาณี ชัยวัฒน์ เปิดประเด็นการเสวนาโดยนำเสนอข้อมูลจากการทดลองทางเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมเกี่ยวกับการคอร์รัปชันในสังคมไทย คำถามสำคัญของการทดลองดังกล่าวคือ อะไรคือปัจจัยที่กำหนดความรู้สึกรับผิดชอบ (Accountability) ของคนในสังคม โดยแบ่งความรับผิดชอบออกเป็นสองประเภท ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อตนเอง (Self-accountability) และ ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social accountability) เนื่องจากความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองสัมพันธ์โดยตรงกับความรู้สึกของมนุษย์ ทั้งความรู้สึกสำนึกผิด (Guilt) และความรู้สึกละอายใจ (Shame) ดังนั้น ความรับผิดชอบต่อตนเองในแต่ละสังคมจะเกิดขึ้นได้เมื่อคนในสังคมมีความรู้สึกสำนึกผิดหรือมีความรู้สึกละอายใจ

ผลจากการทดลองพบว่า ความรู้สึกสำนึกผิดนั้นมีประสิทธิผลเฉพาะในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ผลประโยชน์ไม่มากนัก แต่หากเป็นเรื่องสาธารณะซึ่งมีผลประโยชน์สูงนั้นจำเป็นต้องอาศัยความรู้สึกละอายใจ จากผลการทดลองดังกล่าว ผศ.ดร. ธาณี จึงสรุปว่า การแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันซึ่งเป็นเรื่องของสาธารณะไม่อาจใช้ความดีหรือความซื่อสัตย์ส่วนบุคคลได้ เพราะความดีนั้นไม่คงที่และเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ได้ การลดการคอร์รัปชันต้องมีกลไกที่ทำให้เกิดความรู้สึกละอายใจ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีต้องอาศัยทั้งความโปร่งใส (Transparency) และการเปิดโอกาสให้ผู้คนมีส่วนร่วม (Participation)

ผศ.ดร. ธาณี กล่าวทิ้งท้ายว่า การแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันจะต้องมีการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการต่อต้านการคอร์รัปชัน เช่น เราจะทำอย่างไรเมื่อพบเห็นการคอร์รัปชัน และต้องแก้ปัญหาเชิงการเมืองของการต่อสู้การคอร์รัปชัน โดยแยกการคอร์รัปชันจากการเมือง และสร้างความหวังให้แก่สังคม

ผศ.ดร. ประจักษ์ ก้องกีรติ

: การแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันกับการพัฒนาประชาธิปไตยเป็นเรื่องเดียวกัน

ในช่วงสุดท้าย ผศ.ดร. ประจักษ์ ก้องกีรติ เสนอความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยกับคอร์รัปชัน โดยชี้ให้เห็นว่า การปกครองไม่ว่าระบอบใดก็ไม่สามารถทำให้การคอร์รัปชันหมดไปอย่างสิ้นเชิงได้ แต่ประเทศที่ประชาธิปไตยมีเสถียรภาพนั้น จะสามารถต่อสู้กับการคอร์รัปชันได้ดีกว่าประเทศในระบอบเผด็จการอำนาจนิยม อย่างไรก็ตาม สังคมไทยกลับมีมายาคติว่า ระบอบที่ไม่เป็นประชาธิปไตยสามารถแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันได้ โดย ผศ.ดร. ประจักษ์ ยกตัวอย่างประเทศที่มักจะถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นข้ออ้างเมื่อกล่าวถึงประเด็นนี้ ได้แก่ สิงคโปร์และฮ่องกง ซึ่ง ผศ.ดร. ประจักษ์ เห็นว่า ประเทศเหล่านี้เป็น

กรณีเฉพาะที่มีความพิเศษจึงไม่เหมาะที่จะนำมาเป็นกรณีศึกษา แต่ควรดูตัวอย่างจากประเทศประชาธิปไตยอื่น ๆ อีกหลายประเทศซึ่งสามารถจัดการปัญหาการคอร์รัปชันได้ดี

จากการถอดบทเรียนจากประสบการณ์ของประเทศต่าง ๆ พบว่า อินโดนีเซียเป็นประเทศหนึ่งที่มีดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชัน (Corruption Perception Index: CPI) ดีขึ้นอย่างก้าวกระโดด หัวใจสำคัญของความก้าวหน้าของอินโดนีเซียนี้เกิดขึ้นจากการทำให้การแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันกับการพัฒนาประชาธิปไตยเป็นเรื่องเดียวกัน นอกจากนี้ อินโดนีเซียยังมีเครือข่ายต่อต้านการคอร์รัปชันที่เข้มแข็ง ทั้งหน่วยงานอิสระที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการคอร์รัปชัน (Komisi Pemberantasan Korupsi: KPK) ตลอดจนสื่อมวลชนและภาคประชาสังคม

ผศ.ดร. ประจักษ์ เสนอว่า กรณีของอินโดนีเซียเป็นตัวอย่างที่ทำให้เห็นว่า การแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันจำเป็นต้องเปลี่ยนวิธีคิด โดยเฉพาะการฝากความหวังไว้กับคนดี แต่ปล่อยให้ระบบการตรวจสอบอ่อนแอ โจทย์ในอนาคตของสังคมไทยคือการออกแบบระบบเสียใหม่ และเปลี่ยนมายาคติในเรื่องการต่อสู้กับคอร์รัปชัน.

รับชมบันทึกการเสวนา
การแก้ปัญหาคอร์รัปชันได้ที่
<https://bit.ly/2VftTxi>
หรือสแกน QR code

